

EXPO '58: BACK TO THE FUTURE

Een geheugenkaart rond Expo '58

[Björn Rzoska en Ans Van de Cotte¹]

Bij heel wat bezoekers en oud-medewerkers spreekt de Wereldtentoonstelling van 1958 te Brussel – kortweg Expo '58 – nog steeds tot de verbeelding. De Spoetnik, het speciale Expobrood en -ijsje, het Atomium, de kabelbaan,... stuk voor stuk beelden en smaken die voor velen onlosmakelijk verbonden zijn met de Expo.

Maar liefst negen jaar van intensieve voorbereiding, dure publiciteitscampagnes en ingrijpende infrastructuurveranderingen gingen aan de tentoonstelling vooraf. Zowat tweeënvijftig miljoen bezoekers bezochten tussen april en oktober de paviljoenen van deelnemende landen en bedrijven. De meeste paviljoenen verdwenen na 1958. Sommige kregen een nieuw leven als schoolgebouw, bedrijfshal, radiogebouw of discotheek. Het Atomium groeide uit tot het symbool van de Expo en zelfs – althans voor buitenlandse toeristen – het nationale icoon bij uitstek. Deze dagen betalen verzamelaars heel wat geld voor folders, postkaarten, souvenirs, toegangskaartjes en zelfs wc-bonnetjes van toen.

1958, MIJLPAAL IN HET COLLECTIEVE GEHEUGEN

Het wetenschappelijk onderzoek naar de impact van Expo '58 op de alledaagse cultuur in Vlaanderen staat nog in de kinderschoenen. Enkel het architectuurlijk is systematisch en doorgedreven bestudeerd. Onlangs nog bracht de vakgroep Architectuur en Steden-

Het voormalige paviljoen van Côte d'Or kreeg een herbestemming als discotheek Carré in Willebroek.

bouw van de Universiteit Gent een boeiende bundel essays uit omtrent 'de moderne architectuur op Expo '58'.² Diverse websites geven een overzicht van restanten van de paviljoenen en hun huidige locatie.³

Het achterliggende ideologische verhaal – Expo '58 wilde 'een pleidooi voor de mens zijn' – was onderwerp van een proefschrift.⁴ De voorbereidingen die aan het evenement voorafgingen en de organisatie ervan, werden onderzocht.⁵ Andere facetten van de wereldtentoonstelling bleven tot vandaag onderbelicht.

GETUIGEN

De laatste jaren wint mondelinge geschiedenis als onderzoeksmethode in Vlaanderen aan veld. Heel wat erfgoedactoren investeren tijd en middelen in projecten waarbij getuigen systematisch worden geïnterviewd over een of andere gebeurtenis uit het verleden. Gezien de vele miljoenen bezoekers ligt het voor de hand om ook over de Wereldtentoonstelling van 1958 een project mondelinge geschiedenis op te zetten. Nu zijn er nog heel wat getuigen die hun ervaringen helder kunnen communiceren.⁶ Op die manier zal er voor het eerst gepeild kunnen worden naar de impact van Expo '58 op de alledaagse cultuur in Vlaanderen en dit op een systematische manier.

Vanuit hun opdracht bundelen dertien Vlaamse erfgoedcellen hun krachten voor een ambitieus project. 'Expo '58: Back to the future' wil de Wereldtentoonstelling van 1958 in Brussel op een eigentijdse manier documenteren. De 'geheugenkaart' – een databank waarbij beeld en geluid geïntegreerd worden gepresenteerd – zal worden opgebouwd met de afgenomen interviews en het verzamelde, particuliere erfgoed. Immers, heel wat bezoekers maakten foto's van hun uitstap naar de expo. Foto's die, in combinatie met de getuigenis, het verhaal van Expo '58 'van onderuit' vertellen. In 2008 – de Expo, 50 jaar later – worden de resultaten op diverse manieren aan het publiek voorgesteld.

NUANCEREN EN AANVULLEN

'Back to the future' wil het bestaande beeld over Expo '58 gevoelig nuanceren en het bestaande onderzoek op essentiële punten aanvullen. Vaak wordt de Brusselse expo gepercipieerd als een ontmoeting met de toekomst. In verschillende paviljoenen werden

Fair hostessen leidden – met de glimlach – het hele gebeuren in goede banen.
© Egicarte

de nieuwste technieken en technologieën gepresenteerd. Er was de concurrentie tussen de Amerikanen en de Russen. De USSR pakte uit met zijn ruimtevaarttechnologie – de Spoetnik! – die in de Amerikaanse pers systematisch als onbetrouwbaar werd afgekraakt. Expo '58 illustreerde de wedloop tussen beide landen in volle Koude Oorlog. De Belgische overheid van zijn kant greep, net zoals de meeste deelnemende landen, de Wereldtentoonstelling aan om een eigen identiteit te construeren. Het eerder beproefde recept 'Vrolijk België' – vooral eten en drinken – moest de buitenlandse bezoeker een beeld geven van het 'gezellige' en 'bourgondische' België. Er werd volksdans, poppenspel gespeeld en feest gevierd,... het beeld dat de organisatoren van het eigen land wilden achterlaten bij de bezoekers. Ook andere landen presenteerden hun – zelf geconstrueerde en veronderstelde – eigenheid. De organisatoren zorgden voor de overkoepelende gedachte: door elkaars verschillen tentoon te stellen, zouden de landen elkaar in de toekomst beter begrijpen. Expo '58 ademde een universele vredesgedachte uit, de Tweede Wereldoorlog lag nog vers in het geheugen.

Maar, hoe hebben de bezoekers de Wereldtentoonstelling ervaren? Binnen dezelfde ideologische paradigma's? Wat waren hun verwachtingen en welke indruk liet het hele gebeuren op hen na? Heeft het bezoek op een of andere manier een impact gehad op hun leven? Hoe kijkt men vandaag terug op Expo '58? Dergelijke onderzoeksvragen staan centraal in het 'Back to the future'-project.

Met de gekozen invalshoeken willen de erfgoedcellen het traditionele beeld over Expo '58 nuanceren en aanvullen. Elke respondent heeft immers zijn of haar persoonlijk verhaal: de perceptie van iemand die Expo '58 als kind bezocht is anders dan die van een volwassene. Werknemers beleefden de Wereldtentoonstelling anders dan bezoekers. Vele scholen organiseerden een bezoek met leerlingen, jeugdbewegingen trokken met hun leden naar Brussel, anderen bezochten Expo '58 in familieverband. Sommige volwassenen waren nog nooit buiten het eigen dorp geweest en brachten voor het eerst een bezoek aan de hoofdstad. Ze proefden er voor het eerst cola of aten soft-ice. Expo '58 was voor velen de eerste confrontatie met uitheemse culturen.

Op die manier fungeert Expo '58 ook als een verhaal over (sociale) mobiliteit, vrijetijdsbesteding, culturele diversiteit en culinaire ontdekking. Ongetwijfeld zullen de interviews deze facetten verdiepen en uitbreiden.

PARTICULIER ERFGOED

Verhalen zijn vaak inherent verbonden met objecten. Daarom zullen de interviewers consequent bij de getuigen peilen of zij nog (beeld)materiaal in hun bezit hebben dat hun ervaring kan illustreren: foto's, filmpjes, souvenirs,...

Dit materiaal kan een rijke bron van informatie zijn om, naast de mondelinge getuigenissen, een beeld te krijgen van wat bezoekers de moeite vonden om te fotograferen en te filmen of om als souvenir mee naar huis te nemen. Interessante bouwstenen voor de 'geheugenkaart' of databank-in-woording.

NATIONALE AANPAK, REGIONALE VERTALING

Dit project kadert in de interstedelijke samenwerking tussen de verschillende erfgoedcellen. Er wordt gewerkt aan gemeenschappelijke eindproducten. Dat neemt niet weg dat heel wat

Het Esplanadeplein © N. Defrenne

De wereldbol van Pan American Airlines © N. Defrenne

Bezoekers aan de Expo konden in stijl verpozen. © J. Hartmann

erfgoedcellen niet alleen nadenken over een lokale vertaling van de resultaten, maar ook hun lokale netwerk van erfgoedactoren en -vrijwilligers volop inzetten en uitbreiden in functie van dit project. Op die manier illustreren de erfgoedcellen met dit project deels hun werking: het verzamelen van kennis en expertise over minder belichte aspecten van het erfgoed; het leggen van bruggetjes tussen musea, archieven, professionals en vrijwilligers; oog hebben voor behoud en beheer; het zoeken naar nieuwe vormen van ontsluiting; ... Het wordt voor hen ongetwijfeld een boeiend traject.

OPROEP

Het zal u niet verwonderen, beste lezer, dat we hier nog een oproep willen plaatsen. Voor dit project zijn wij op zoek naar getuigen die kunnen vertellen over hun ervaringen op Expo '58. Wat herinnert u zich van het bezoek aan Expo '58? Werkte u er misschien als hostess? Of kent u nog een van de bouwvakkers die heeft gewerkt aan de bouw van de paviljoenen? Misschien bezocht u de tentoonstelling

'Kongolees dorp' © N. Defrenne

wel in klasverband en heeft u zelf nog herinneringen aan Expo '58. Wij zijn op zoek naar getuigen! Ook in (beeld)materiaal met betrekking tot Expo '58 (foto's, filmpjes, souvenirs) zijn we geïnteresseerd. ■

Contacteer:

Ans Van de Cotte

Expo '58

p/a Vlaams Centrum voor Volkscultuur vzw

Gallaitstraat 76/2

1030 Brussel

T 02 243 17 30

F 02 243 17 39

ans@expo1958-2008.be

www.expo1958-2008.be

- 1 Ans VAN DE COTTE is licentiate Kunstwetenschappen (UGent) en Behoudsmedewerker moderne en actuele kunst (Hogeschool Gent). Zij coördineert het project 'Expo '58: Back to The Future' i.o.v. de erfgoedcellen o.l.v. het VCV.
- 2 Rika DEVOS en Mil DE KOONING, *Moderne architectuur op Expo 58*. Brussel, Dexia/Mercatorfonds, 2006.
- 3 Rudolph NEVI, een verzamelaar van Expo '58-souvenirs, maakte een overzichtelijke synthese van de Wereldtentoonstelling. In tien hoofdstukken wordt o.m. een beeld geschetst van het tentoonstellingsterrein, de transportmiddelen op de Expo, de bezoekers, de verschillende soorten souvenirs, de architecturale restanten e.d.:
<http://users.skynet.be/rentfarm/expo58/index.htm>.
http://www.cedesign.biz/exporev/Heysel/Walk_1.swf: neemt de bezoeker mee op een virtuele wandeling langs de Heizel.
- 4 Johanna KINT, *Expo '58 als belichaming van het humanistisch modernisme*. Rotterdam, Uitgeverij 010, 2001.
- 5 William BREGENTZER, *Expo '58: un pays se met en scène. Organisation, Discours et symbolique de l'exposition universelle et internationale de 1958*. Ongepubliceerde licentiaatsverhandeling U.L.B., 1997. Diane HENNEBERT, directrice van de vzw Atomium leverde in verschillende publicaties een bijdrage omtrent de gevoerde publiciteitscampagnes, de uitbreiding van de Heizel en de opleiding van het personeel.
- 6 Heel wat projecten mondelinge geschiedenis vertrekken vaak vanuit een schaarste aan getuigen. Zo zijn bijvoorbeeld vele interviews over Wereldoorlog II gebeurd vanuit een urgentie: nog snel de getuigen registreren omdat de getuige er binnenkort vermoedelijk niet meer is. Een systematische aanpak was, gezien de schaarste, vaak niet mogelijk.